

**Teema, millest soovin täna rääkida, on EESTI NAISTEVASTASE VÄGIVALLA
ALANE SEADUSANDLUS VAADELDUNA RAHVUSVAHELISEST
PERSPEKTIIVIST.**

Alustan sellest, et selgitan rahvusvahelise õiguse positsiooni Eesti seaduste suhtes ehk miks peaks Eesti üldse arvestama rahvusvahelise õigusega.

Rahvusvahelise õiguse positsiooni Eesti õigussüsteemis on vajalik vaadelda lähtudes Eesti Vabariigi Põhiseadusest.

EV Põhiseaduses sätestab § 3, et: „Riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid on Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa.“ *EV PS paragrahv 3 võimaldab tõlgendada, et rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud normidega on riik kohustatud arvestama nii seadusloomes kui ka õiguspraktikas, tagamaks nende normide efektiivne rakendumine Eesti õigussüsteemi osana. See tõlgendus viitab rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud normide prioriteedile seadusandja aktide suhtes, kuid ei tähenda nende ülimuslikkust põhiseaduse ees.*

Rahvusvahelise õiguse allikate hulka kuuluvad ka **rahvusvahelised lepingud**, mis sisaldavad palju detailseid reegleid riigi tegevusele. Rahvusvahelised lepingud, mille osapoolteks on Eesti Vabariik, on Eestile siduvad ja siseriiklikult rakendatavad sellest sõltumata, kas nende normid on käsitatavad rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud normidena või mitte. Põhiseaduse § 123 lg 2 võimaldab kohaldada Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingut riigisiselt, seda eeldusel, et välislepingu normid oma sisu ja eesmärgi poolest võivad reguleerida riigisiseseid suhteid ja on selleks piisava konkreetsusastmega. Välislepingud on ülimuslikud seadusest madalamal seisvate Eesti õigusaktide suhtes. **Põhiseadusvastane on rahvusvahelise õigusega vastuolus oleva Eesti õigusakti rakendamine.**

Eestis on Riigikohus võtnud aluseks rahvusvahelised lepingud juhtudel, kui Eesti siseriiklik õigus ei reguleeri vastavaid küsimusi. Nii põhiseadusest tulenevalt kui ka Riigikohtu sellekohastest otsusest tulenevalt võib väita, et **rahvusvahelised lepingud on õigusaktide kohaldamise tähtsusjärjekorras kõrgemal kui siseriiklikud seadused.**

Idealis peaks seega olema tasakaal rahvusvaheliste lepingute ja Eesti siseriiklike normide vahel, ehk teisisõnu naiste kaitse vägivalla eest peaks olema Eesti seadusega reguleeritud nii, et see oleks kooskõlas rahvusvaheliste lepingutega.

Eesti on ühinenud mitmete rahvusvaheliste lepingutega, mis omavad suurt tähtsust inimõiguste alal ja seega ka naiste õiguste kaitsmisel, kuna naiste õigused on inimõigused.

Üks väga tähtis rahvusvaheline leping, millest on saanud Eesti õiguse osa, on **Euroopa Inimõiguste Konventsioon**.

Eesti Vabariik ühines Euroopa Nõukoguga ja kirjutas alla Euroopa Inimõiguste Konventsioonile 14. mail 1993. Riigikogu ratifitseeris selle 13. märtsil 1996 ja ratifitseerimine muutus Eestile rahvusvaheliselt siduvaks 16. aprillist 1996 (RT II nr. 11/12, 1996).

Seega Euroopa Nõukogu liikmeks saamisega ja EN konventsioonide ratifitseerimisega on Eesti astunud **ainulaadseesse seadusandlikku süsteemi**. *See süsteem võimaldab esitada kaebuse riigi vastu, kui arvatakse, et see riik tegutseb vastuolus konventsiooniga.* Euroopa Inimõiguste Kohus on oma otsustes väljendanud **riikide kohustust** inimõiguste

edendamiseks: „konventsioon ei keela ainult teatud õigustesse sekkumist, vaid nõuab teatud juhtudel valitsuselt positiivseid samme nende õiguste edendamiseks.“

Euroopa Nõukogu juures asub ka **Ministrite komitee** (edaspidi MK), kes peab hea seisma selle eest, et konventsioonid leiavad ellurakendamist. **MK annab välja ka soovitusi ja regulatsioone liikmesriikide tegevuspoliitika ja õigusaktide väljatöötamiseks. MK on Euroopa Nõukogu liikmesriikidele ka välja andnud soovitusi seoses naistevastase vägivallaga: Soovitus Rec (2002) 5** „Naiste kaitsmise kohta vägivalla eest“, ja seletuskiri, vastu võetud MK poolt 30. aprillil 2002 ministrite asetäitjate 794. kohtumisel.

MK soovitus punkt 44 **kutsub liikmesriike tungivalt üles lülitama soovitus sisalduvad põhimõtted asjakohastesse siseriiklikesse õigusaktidesse, neid vajadusel parandades ja teksti olemuslikku sisu järgides peavad soovitus tekstis sisalduvad sätted olema valitsustele nende tegevuse lähteprintsiipideks vägivallaga võitlemisel.**

Teades naistevastase vägivalla kõrget taset Eestis, oleks vajalik, et Eesti võtaks MK soovitus sisalduvad sätted aluseks naistevastase vägivallaga võitlemisel ja lülitakse need põhimõtted Eesti seadustesse.

Järgnevalt vaatlen konkreetseid teemasid naistevastase vägivalla osas ning uurida, kas Eesti seaduste kohta võib öelda, et need kaitsevad naisi vägivalla eest.

Euroopa Nõukogu soovitus liikmesriikidele **REC (2002) 5** „Naiste kaitsmise kohta vägivalla eest“, ja seletuskiri, (Vastu võetud Ministrite Komitee poolt 30.aprillil 2002 ministrite asetäitjate 794. kohtumisel).

Alustan positiivsete aladega.

Eesti seadusandluses on toimunud mõned positiivsed muutused, mis puudutavad naistevastast vägivalda.

1. Ohvritele kahju kompenseerimine

„*Riigi kohustus tagada, et ohvritele makstakse faktilist tõestust leidnud vägivallajuhtudel mis tahes rahalise, füüsilise, psühholoogilise, moraalse ja sotsiaalse kahju kannatamisel kahju suurust arvestavat kompensatsiooni, mis sisaldab ka kohtukulude katmist ja nägema ette finantsmehhanismide sisseadmist ohvritele kompensatsiooni maksmiseks.*“ Euroopa Nõukogu soovitus liikmesriikidele **REC (2002) 5** Naiste kaitsmise kohta vägivalla eest Eesti võttis vastu Ohvriabi seaduse 17.12.2003. a (**RT I 2004, 2, 3**). Selle seadusega loodi ka ohvriabiteenuse pakkumine, see on avalik teenus, mille eesmärgiks on hooletuse või halva kohtlemise, füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalla ohvriks langenud isikute toimetulekuvõime säilitamine või parandamine.

2. Tasuta õigusabi

Riigi õigusabi seadus võeti vastu 28.06.2004. a (RT I 2004, 56, 403), jõustus 01. märtsil 2005.a Vägivalla ohvriks langenud naine saab taotleda riigi õigusabi, kui ta oma majandusliku seisundi tõttu ei suuda õigusabi vajamise ajal tasuta asjatundliku õigusteenuse eest või suudab seda teha üksnes osaliselt või osamaksetena või tema majanduslik seisund ei võimalda pärast õigusteenuse eest tasumist lihtsat toimetulekut.

Järgnevalt toon välja negatiivsed aspektid Eesti siseriikliku õiguse ja rahvusvahelise õiguse vahel seoses naistevastase vägivalla teemaga.

1. Termin naistevastane vägivald ja perevägivald ei ole Eesti seadustes defineeritud.

Sellel teemal võttis sõna ka **Inimõiguste erivolinik** Alvaro Gil-Robles, kes külastas Eestit 2003.a Erivolinik leidis, et „perevägivalla vastaseks võitluseks on tähtis tugevdada õigusraamistikku. Nii füüsilise kui ka psühholoogilise perevägivalla määratlus peab olema õigusaktides toodud.“

Käesoleval ajal ei eksisteeri ühtegi seadust, millest võiks leida naistevastase vägivalla või perevägivalla määratlust.

2. Vägivalla definitsioon on Eesti õiguses liiga kitsas.

Antud hetkel mõistetakse Eestis vägivalla all KarS § 142 objektiivse tunnusega tegusid, mis on kirjeldatud KarS §-des 120-122, st ähvardamist, kehalist väärkohtlemist ja piinamist ning seda on kinnitanud ka Riigikohus oma otsustes.

ÜRO Piinamisvastane komitee arutas Eesti neljandat aruannet (CAT/c/est/q/4) 13. ja 14. novembril 2007. a ning tegi omad järeldused. **ÜRO Piinamisvastasele komiteele** tekitas muret see, et EV Karistusseadustiku paragrahvis 122 sisalduv definitsioon ei kajasta täielikult kõiki konventsiooni artiklis 1 sätestatud tunnuseid, eriti mis puudutab vaimset laadi valu ja kannatuste põhjustamist.

Eestil oleks vajalik läbi vaadata vägivalla definitsioon Eesti õiguses ning eraldi defineerida vaimne, füüsiline ja seksuaalne vägivald. Üksi kolmest nimetatud vägivalla liigist ei ole Eestis eraldi defineeritud nii, et see hõlmaks perekonnas ja kodus toime pandud naistevastast vägivalda. Käesoleval ajal ei ole vaimne vägivald karistatav kuriteo mõistes, st puudub õiguslik regulatsioon.

3. Ohvri kaitse ja turvalisus ei ole Eestis tagatud

„Ohvrite kaitsmisele suunatud ajutise meetmena tuleb lubada kohtuvõimudel keelata kurjategijal ohvriga ühenduse võtmine, temaga suhtlemine või talle lähenemine, teatud piirkonnas elamine või sinna sisenemine. Kooselamise fakt ise, ka sõltuvus- või alluvussuhteta, tekitab teatud läheduse, mis õigustab kaitse tugevdamist.

Oluline on õiguskaitseorganite sekkumise võimalus. Politseijõududele tuleks inimese ohtu sattumise korral anda võimalus vägivallatseja viivitamatuks äraviimiseks eluruumidest, kus vägivald toime pandi, sõltumata viimastega seotud varalistest suhetest või kaaselanike mis tahes vastuväidetest.“ Euroopa Nõukogu soovitus liikmesriikidele **REC (2002) 5** „Naiste kaitsmise kohta vägivalla eest“

Ohvri turvalisuse tagamine ei ole antud hetkel veel reaalselt Eestis seadusega tagatud, sest praegu ei kaitse ükski seadus naist uuesti vägivalla ohvriks langemast, kui ta otsustab jääda oma koju edasi. Sellist lähenemiskeeldu Eestis veel ei ole, mis toimiks tõkendina koheselt pärast vägivallaakti fikseerimist.

Lähenemiskeeldu kohta ütles Eesti oma neljandas raportis CEDAW komiteele, et „Eestis on võimalik määrata lähenemiskeeldu. Lähenemiskeeldu rikkumise korral on kohtul õigus **vägivalla kasutajat trahvida** ning kannatanul on õigus nõuda tekitatud kahju hüvitamist.“ Põhimõtteliselt võib öelda, et Eesti näeb probleemi lahendatuna, kuna vägivallatsejat saab trahvida.

Seda teemat arvestas ka **EN Inimõiguste erivolinik, kui külastas Eestit okt 2003. a (2004 a esitatud Raport)**. TSITEERIN: „Siseminister (Margus Leivo, autori kommentaar) väljendas tahet olukorda parandada, kuid märkis, et ressursse on selleks väga napilt. Ta tegi ettepaneku, et üks võimalik lahendus kuidas läheneda ohule, et naised langevad pärast varjupaigast tagasipöördumist uuesti vägivaldse rünnaku ohvriks, on luua varjupaigad, kus ohvrid võivad olla pikka aega. **Minu arvates oleks tunduvalt õigem kehtestada vägivaldsetele partneritele lähenemiskeeld, nii et ohver saaks elada oma kodus, mitte vägivaldne partner. Kui sundida vägivallaohvreid elama pikka aega väljaspool oma kodu, siis see oleks karistuseks neile, mitte vägivaldsetele partneritele.**“

Tegelikult aga kehtib Eestis olukord, kus vägivalla ohvrid peavad oma kodunt lahkuma, et mitte uuesti vägivalla ohvriks langeda. Erivoliniku sõnade kohaselt on see karistuseks vägivalla ohvrile.

Seega saab Eestis vägivalla ohver topelt karistuse :

- 1) kogeb vägivalda
- 2) peab kodust lahkuma. Aga vägivallatseja jääb kahjuks tihti karistuseeta.

4. Pervägivalla tõendamine on probleem

Euroopa Nõukogu tegi soovitused Eesti kohta. 2004. aasta märtsis, kui koostati raport meeste ja naiste vahelist võrdõiguslikkust uurivale Euroopa Komisjonile. Selles raportis öeldakse, et probleemiks on perevägivalda puudutav tõendamine. Riiklik süüdistaja kaldub mitte andma neid asju kohtusse, kus ainus tõend mehe vastu on naise sõna.

Käesoleval ajal ei ole naise sõna Eesti kohtutes piisav tõend vägivallatseja süü tõendamiseks. Ehk naise sõna mehe vastu ei ole piisav argument.

5. Perevägivald ei ole Eesti seadustes käsitletud eraldi kriminaalkuriteona.

5.1 Euroopa Nõukogu soovitusel liikmesriikidele REC (2002) 5 „Naiste kaitsmise kohta vägivalla eest“ ja seletuskiri)

„Perekonnas aset leidvat igasugust vägivalda tuleb käsitleda kriminaalkuriteona. Perekonnas toimivad vägivallaakte tuleb nende iseloomust sõltuvalt käsitleda kui erineva raskusastmega kriminaalkuritegusid.

Tuleb tagada, et siseriiklikes õigusaktides sisalduksid meetmed ning sanktsioonid, mis võimaldaksid vägivallateo toimepanija suhtes kiiresti ning efektiivselt kriminaalasja algatada ning naistest vägivallaohvrite suhtes toimivad väärtegu heastada. Eriti peaksid siseriiklikud õigusaktid karistama abikaasade, püsi- või juhupartnerite ning kooselupartnerite vahel asetleidnud seksuaalset vägivalda või vägistamist.

Tuleks läbi vaadata ja/või vajadusel karmistada karistusi tahtliku kallaletungi ning peksmise eest perekonnas, sõltumata sellest, missuguse pere liikme suhtes see toime pandi“

5.2 Euroopa Nõukogu poolt tehtud soovitudele Eesti kohta. 2004. aasta märtsis koostati meeste ja naiste vahelist võrdõiguslikkust uurivale Euroopa Komisjonile raport.

Selles raportis öeldakse, et Eesti kriminaalseadustik ei tee vahet perekonnas toimuva ja teist liiki vägivalla vahel. Eesti ei ole sätestanud ühtegi spetsiaalset perevägivalda seadust. Perevägivald läheb tavalise vägivalla kategooria alla, st. kuritegu isiku vastu. Naine, kes on sattunud vägivalla ohvriks, mis ei ole põhjustanud tõsiseid tervisekahjustusi, peab ise algatama kriminaalprotsessi.

5.3 Naiste Diskrimineerimise Likvideerimise Komitee oma koondaurandes (CEDAW/EST/1-3). 2002. a, soovitas Eestil yastu võtta eriseaduse, mis keelustaks naistevastase koduse vägivalla ning mis võimaldaks leida kaitset ja saada välistamisordereid ning juurdepääsu õigusabile. **Eesti peaks tagama, et kodune vägivald kujutaks endast kriminaalseaduse alusel karistatavat tegu**, et selle eest antaks kohtu alla ja karistataks kogu nõutava rangusega ja ettenähtud aja jooksul, ning et vägivalla naisohvritele oleksid kättesaadavad kohesed hüvitus- ja kaitsevahendid.

CEDAW komitee kommenteeris 2007.a. uuesti Eesti olukorda järgmiselt: „Puudub **konkreetne naiste vastu suunatud koduvägivalda käsitlev seadus**, mille alusel oleks võimalik väljastada kaitse ja eraldamisorder ning tagada juurdepääs õigusabile.“

5.4 EN MEMORANDUM

11. juulil 2007.a andis Euroopa Nõukogu välja Memorandumi Eesti kohta, milles arutletakse Eesti progressi peale seda, kui EN Inimõiguste erivolinik külastas Eestit 2003.a ja andis Eesti kohta soovitusel 2004.a. Memorandumis p.69 on kirjas, et „Eesti Karistuseseadustik ei erista perevägivalda teist liiki vägivallast.“

5.5 ÜRO Piinamisvastane komitee (järelused Eesti neljandale aruandele (CAT/c/est/q/4) väljendas oma muret koduvägivalda esinemise pärast ja selle pärast, et koduvägivalda ennetamiseks ja tõkestamiseks puuduvad konkreetsed õiguslikud meetmed. Komitee ütles, et Eesti peaks koduvägivalda määratlema **eraldi kuriteoliigina** ning tagama ohvritele kaitse ja juurdepääsu meditsiini- ja õigusteenustele, sealhulgas nõustamisteenustele.

5.6 ÜRO Inimõiguste komitee

Inimõiguste komitee on koostanud eraldi raporti teemal „Naistevastane vägivald Eestis“ (*Violence against Women in Estonia, A Report to the Human Rights Committee*), 7. juuli 2004.a.

Selle raporti kolmas osa käsitleb perevägivalda. See ütleb, et perevägivalda ei hageta kui **eristatud kriminaalset süütegu**. Väljendati muret fakti üle, et **naistevastane vägivald ei ole süüdistatav kui otsene kriminaalne süüdistus ja soovib, et Eesti võtab vastu eriseaduse naistevastase vägivalda suhtes, mis tagaks kaitse, välistamiskorra ja ligipääsus õigusabile**. Soovitati, et Eestis võetaks kasutusele efektiivsed meetmed eesnärgiga perevägivalda seadusega reguleerimida kooskõlas soovitud, mis anti ÜRO eriraportööri poolt naistevastase vägivalda kohta ÜRO Inimõiguste komitee 52 istungjärgul (U.N. doc. E/CN/4/1996/53, Add.2). **Valitsus peaks vastu võtma eriseaduse**, et lahendada spetsiifilisi olukordi ja vajadusi, mis on perekonnas aset leidnud vägivalda tõttu tekkinud. IOK nõuab, et täielikult **täidetaks kõik Konventsiooni naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta**, Deklaratsiooni Naistevastase vägivalda vähendamiseks ja Pekingi tegevusplatvormi **tingimused Eestis**, kuna need on kõige relevantsemad rahvusvahelised instrumendid kõikide naistevastaste vägivalda vormide osas.

Eesti on öelnud oma arvamuse eriseaduse vajalikkuse kohta CEDAW komiteele oma neljandas raportis. See kõlab järgmiselt: „**Eesti kehtivates seadustes puudub paarisuhtevägivalda või naistevastast vägivalda sätestav spetsiifiline koosseis. Küll saab aga vägivaldajuhtumeid käsitleda isikuvastase kuriteona vastavalt alates 1. 09. 2002 kehtima hakanud karistusseadustikule. Koduse vägivalda eriseaduse järgi puudub vajadus, kuna antud küsimus on reguleeritud karistusseadustikus, mis sätestab kaitse ka koduse vägivalda vastu.**“

Kahjuks ei ole Eesti siiani pidanud vajalikuks võtta vastu konkreetselt naiste vastu suunatud koduvägivalda käsitlevat seadust hoolimata sellest, et riigi tähelepanu on juhitud selle eriseaduse vajalikkusele mitmeid kordi. Nagu eelpool sai nimetatud, on selle seaduse vajalikkusele on tähelepanu juhtinud:

- **meeste ja naiste vahelist võrdõiguslikkust uuriv Euroopa Komisjon**
- **ÜRO Naiste Diskrimineerimise Likvideerimise Komitee**
- EN Inimõiguste erivolink, lisaks EN poolt antud memorandum
- ÜRO Piinamisvastane komitee
- ÜRO Inimõiguste komitee

Seega saab järeldada, et Eesti ei soovi täita rahvusvaheliste organisatsioonide poolt antud soovitusi, kuna arvatakse, et eksisteeriv seadusandlus annab naistele piisava kaitse. Kahjuks aga just selle kaitse puudumise tõttu ongi Eestile selle eriseaduse vastuvõtmise soovitus antud.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et praegu ei kaitse Eesti seadusandlus naist perevägivalda eest ning seega ei ole ka naiste õigused kui inimõigused kaitstud.

Vaadelduna rahvusvahelise õiguse perspektiivist ja silmas pidades inimõigusi, tuleb kahjuks tõdeda, et Eesti seadusandlus ei taga naistele vajalikku kaitset naistevastase vägivalda eest.

Nagu ma eelpool nimetasin, eksisteerib vähemalt 5 ala, mis vajaksid Eesti seadustes kas muutmist või täiendamist, tagamaks, et naised oleksid realselt kaitstud.

Need alad olid järgmised:

1. Naistevastase ja perevägivalda definitsiooni määratlemine
2. Vägivalla definitsioon, mis hõlmaks nii vaimset, füüsilist ja seksuaalset vägivalda perekonnas
3. Perevägivalda alase eriseaduse vastuvõtmine
4. Lähenedisekeeld
5. Vägivallatseja vastutusele võtmine